

PODROBNA PREDSTAVITEV OKROGLE MIZE »ZA KAKOVOSTNO PRENOVO KRAŠKIH VASI«

Lokacija: Osnovna šola Dutovlje

Datum: 23.5.2022

Opomba: Prepis besedila je nastal iz zvočnega posnetka, za katerega je organizator Kulturno-razvojno društvo Venček pridobil soglasje vseh prisotnih na okrogli mizi. Zvočni zapis hrani organizator dogodka v arhivu. Vse zapisano je predmet moralnih in materialnih pravic govornikov zato je prepovedano razmnoževati, kopirati, prepisovati ali nadalje uporabljati vsebino tega dela, po posameznih delih ali kot celoto, brez predhodnega dovoljenja avtorja in hkrati organizatorja dogodka Kulturno-razvojnega društva Venček.

RAZPRAVA 1. DEL

Milena Marega, arhitektka:

Razprava je odprta. Rada bi da smo čimbolj konstruktivni, da ni to kritika zaradi kritike, ampak vsak prinaša nekaj dobrega. In čim več predlagate. Pomembno je, da se ljudje dobro počutijo in tudi tisti, ki k nam prihajajo. Obračamo se v prihodnost. Lahko pa tudi kdo postavi kakšno vprašanje govornikom od prej.

Jasna Čuk Rupnik, domačinka Dutovlje:

Jaz sem navdušena nad tem kar sem tukaj slišala, ker je preseglo moja pričakovanja. Ko smo množično pripravljali to okroglo mizo, smo ugotovili, da ste tudi vi gospa Marega in gospa Zorec izvedli nek projekt angažiranja prebivalcev na Jezerskem. Jaz sem stopila v stik z občino na Jezerskem, bili so zelo prijazni. Povedali so mi, da je na občini Jezersko- lahko si pogledate na njihovi spletni strani- naredili kup projektov. Jezersko kako ohranjati in živeti s tradicijo¹ (op.a. pokaže brošuro s tem naslovom). Organizirali so delavnice z občani in sem vesela, da so možnosti tudi za Dutovlje. In izkupiček takega dela je izjemen, zato hvala lepa.

Milena Marega, arhitektka:

Želimo pogledati na stanje v Dutovljah, ne toliko v to kaj je bilo storjeno prej, ampak pogled na prihodnost. Ali si to želite, se vam to zdi pomembno?

¹ <https://dutovlje.files.wordpress.com/2022/05/jezersko-kako-prepoznati-ohranjati-in-ziveti-s-tradicijo-marega.pdf>

Danilo Antoni, arhitekt, predsednik Partnerstva za suhozidno gradnjo:

Jaz bi začel pogovor s tem, da bi morali upoštevati, kar zglada kar banalno, da bi morali razmišljati o tem, da bi razvili uporabo kamna na višjem nivoju. Tudi uporabo kamna, da postane bolj domače. To kar je omenil g. Ostan, da imamo različne sisteme doživljanje naše kulturne krajine. Eden od načinov je po premikanju po poteh. Poti so ostale na Krasu še kar nedotaknjene. To kar malo moti t.i. cestarje. To sem doživel že kot predsednik Partnerstva za suhozidno gradnjo. V tem primeru je prihod v naselje in izhod v naselje vedno nekje vmes med to suhozidno gradnjo in pojmom uporabe kamna. Če gremo na Dutovlje, če bi bil eden od parametrov neka določena količina kamna, ki jih mora uporabiti izvajalec projektant, gotovo ne bi imeli tega kar imamo sedaj- to podobo. V tem smislu mislim, da mora biti Občinski prostorski načrt pa potem tudi državni zakoni, ki bi narekovali, da takrat, ko nastajajo posegi v javnem prostoru in v taki tipologiji javnega prostora, bi moralo biti poleg kamna in poleg javnosti, vključeno tudi sistem projektiranja, ki ni isti kot je kjerkoli drugod.

Milena Marega, arhitektka:

Se pravi predpisati?

Danilo Antoni, arhitekt, predsednik Partnerstva za suhozidno gradnjo:

Moramo se naučiti delati predpise. Okoli po svetu se dogajajo stvari in se ne dogajajo slučajno. To je prepletanje javnega in osebnega interesa, ki ustvari novo ravnotežje. Ta zakonodaja ki mora biti v naši Sloveniji drugačna.

Vladimir Jurc:

Pozdravljam ta pogovor. Meni se postavljata dve temeljni vprašanji. Kamen je že temelj sam po sebi. Stvari je treba pogledati še bolj široko, ker se to kar se je zgodilo v Dutovljah dogaja še kje po Sloveniji. Tisti, ki gre prenavljati sigurno nima slabih namenov, sigurno želi nekaj dodati. Nekaj dobrega narediti. Zaradi nepomanjkljivega znanja naredi napak. Kaj je potrebno narediti, da do teh napak ne bi prišlo? Ali se poslužujejo znanja arhitektov. Verjetno bi tudi v Dutovljah imeli neki tim, ki bi ob teh morebitnih investicijah, ki bi skrbel za podobo. Kako preprečiti, da bi se v štartu stvari slabo ali ne dovolj dobro zastavile? Druga stvar je, ta nesrečna, kaj s tistim, kar je bilo narejenega ali porušenega, kako škodo popraviti ali iti naprej, kaj je smisel urbanizma ali vaškega jedra? Zadnjič sem pri nas v Dutovljah odkril. En kotiček naprej od naše Neve (op.a Filipčič), tam se zbirajo ljudje. Ta prostor živi ampak je odmaknjen od trga. Tam sedijo ljudje in se pogovarjajo. Nekaj podobnega imamo v Dalmaciji. Ti dve temeljni vprašanji postavljam.

Neva Filipčič, predsednica Krajevne skupnosti Dutovlje:

Se vam zahvaljujem za besedo. Veliko je bilo slišane predvsem o placu dutovskem. Jaz pa sem človek, ki pri svojem delovanju rada vidim celoto. Rada vidim Dutovlje kot celoto. Zelo lepo je bil predstavljen vhod v Dutovlje iz sežanske smeri, vendar v Dutovlje pridemo tudi iz drugih smeri. Ena od takih smeri je tudi cesta iz Dola pri Vogljah oz. Krepelj proti Dutovljah. Ob tej cesti je dutovsko pokopališče in ob tem pokopališču imamo tudi mrliško vežico. To je objekt, ki nima prav nič kraškega,

ker je to ena visoka cementna stavba. Hujše kot to je, da nima funkcionalnosti in jaz bi vas danes kot predsednica Krajevne skupnosti Dutovlje, glede na to, da častimo visok strokovni skup, prosila za pomoč pri rešitvi funkcionalnosti tega objekta. Namreč, ni zaklona niti pred soncem, niti pred vetrom oz. dežjem. Mislim, da je tudi dostojnost do naših pokojnikov naše ogledalo. In mi se trudimo v Krajevni skupnosti iskati rešitev, vendar je ne najdemo- ker je objekt tak kot je- da bi prišli do neke oblike, vrste zaklona, ki bi ob pogrebih nudil poleti senco, pozimi pa zaklon pred mrazom in dežjem.

Pokopališče služi za šest vasi in je pritisk krajanov iz marsikaterih vasi, da je to potrebno urediti. Torej še enkrat vas prosim za pomoč, neko rešitev, ki ne bi kvarila in bi bila sprejemljiva, in bi rešila tudi to funkcionalnost.

Moram pa zdaj povedati to, kar je bilo omenjeno prej. Da se v naši ulici srečujemo in sedimo in klepetamo. Jaz sem zelo vesela, ker pod sedanjo lipo pri trgovini je na tej leseni klopi oz. lesenem obodu- imam tudi sliko, ker sem poslikala, ker mi je bilo izredno všeč- da se ustavljajo kolesarji, naslonijo kolesa, grejo v trgovino, napravijo malico in v senci pomalicaajo. Pa tudi marsikateri delavci, ki opravljajo katerakoli dela v Dutovljah.

Moram povedati še to, da smo pred 1. majem imeli prvomajski piknik in smo pokazali in dokazali, da je dutovski plac dobil neko vsebino in je bilo tam možno gostiti krajan ob tem družabnem srečanju pred 1. majem. Tako, da morda je marsikaj za spremeniti je pa tudi veliko tega kar je dobro. Hvala.

David Škabar, Župan občine Sežana:

Lep pozdravljeni vsi skupaj. Moj namen danes ni bil, da se oglasim, tudi da smo poslali pisno, da bomo s strani Občine Sežana samo prisostvovali, da poslušamo strokovnjake. Jaz osebno zelo spoštujem stroko, ni važno na katerem področju, naj bo to v zdravstvu, v gradbeništvu, v športu, konec koncev v arhitekturi. Vsi vi, ki imate te nazive, ste šli skozi neki proces, da ste postali priznani strokovnjaki v javnosti. Tudi Fabjani in Plečnik so morali dati nekaj skozi. Zdaj tukaj je problem, ker plac v Dutovljah so delali strokovnjaki. In gospod Lipolt je prej rekel, da ni dveh arhitektov, ki bi našli eno rešitev. Mi, kot investitor skupaj z državo smo bili pripravljeni sprejeti tudi drugačne rešitve, celo smo se čudili zakaj je povsod asfalt. Mislili smo, da bi dali neke skrle. Jaz se ne bi zdaj rad vračal nazaj. To je, da je plac tak kot je. Neva je lepo povedala in jaz, ko se pripeljem iz Repentabora ali Sežane, vidim pogled na cerkev, ki je lep. Prej je gospa omenila, kaj je javni prostor. Sam vidim to s svojimi očmi. Prenova Dutovelj se bo nadaljevala, z 2. fazo, gremo s pločniki do konca vasi, tudi mimo Fabianove vile, ki ste jo omenili prej in mislim, da bo vas s tem samo pridobila. Fabiani, v času, ko je on živel, takrat ni bilo avtomobilov, ni bilo avtobusov, ceste so bile makadamske, živina, konji, korita za napajanje. Zdaj čas gre naprej, primerno v 21. stoletje. Verjamem, da imate tudi doma – nihče ne hodi na potrebo v štal in imate še WC na štrbunk. Vsi nekaj obnavljamo, časom primerno. Jaz mislim, da so Dutovlje lepe in ko bo investicija končana bodo še lepše. Tako bodo tudi otroci varno hodili v šolo, k zdravniku do zdravstvenega doma in vsi ostali obiskovalci, ker pločniki so namenjeni konec koncev vam in ne županu. Župan ni risal projektov.

In še samo to bi rekel, da mi je resnično žal, da so porušili v Divači vodni stolp. To je bila zgradba za 1.000 let, lepa in morda največja škoda od vseh, ki si jih prej povedal (op.a. se nanaša na govor arhitekta Lipolta). Hvala lepa.

Dr. Robert Peskar, Zavod za varstvo kulturne dediščine Republike Slovenije, glavni konservator:

Jaz bi se samo navezal, na to kar je bilo danes rečeno. Danes smo slišali celo vrsto zanimivih primerov. Drugače kako dobiti eno rešitev, ki bi bila sprejemljiva za vse, to je skoraj umetnost, da ne bi prihajalo do nekih napak. Torej to je večinoma zaradi neznanja. Recept je več ali manj znan. Najprej se naredi analiza prostora, z različnimi instrumenti, analizira se največje kvalitete, najboljše vrednosti. Problem pa je, če se te kvalitete in vrednote upošteva pri projektiranju in izvedbi projektov. Največkrat v praksi, mi dobimo že prvi odpor pri investitorju, drugi pri projektantu. Ko se te dve stvari seštejejo, na koncu težko pridemo do dobre rešitve. Pri nas imamo najboljšo izkušnjo takrat, ko prideta na skupni imenovalec konservatorska stroka, projektant, investitor in tudi širša javnost. Ko nek projekt zadovolji najširši krog ljudi, takrat je obnova dobra.

V tem primeru (op.a. v Dutovljah) je bila dobro povedana definicija, da to bil infrastrukturni projekt, ki ni vseboval subtilnih rešitev, pogojenih s kvalitetami, recimo prostora ali pa ključnih in najpomembnejših stavb. To kar je bilo še rečeno, da se v prihodnosti načrtuje nadaljevanje obnove. Ključna napaka, ki je bila v Dutovljah narejena in se jo da elegantno brez večjih stroškov odpraviti ali popraviti, ko bo vzpostavljeno (op.a. novo) parkirišče, se da parkirišče pred cerkvijo eliminirati in se ta mirujoči promet postavi v ta prostor (op.a. novo parkirišče). Medtem, ko se prostor pred cerkvijo uredi na bolj subtilen način, s tlakovanjem, kar je bilo v prvotnem projektu planirano in se tam potem omogoči kakšno parkiranje, npr. za invalide. Možnosti za te korekcije so brez kakšnih večjih stroškov, tako da, zadeva ni zamujena. Bi pa še to opozoril, za naslednje projekte v občini Sežana ali v drugih občinah, bi predlagal ta recept: najprej analizirati kvalitete prostora, mogoče tudi v taki obliki kot je danes, z razpravo, potem pa pristopiti k projektiranju in izvedbi. To je najboljši recept in bo v tem primeru dajal najboljše rezultate.

Doc. Aleksander Ostan, predsednik sekcije arhitektov Zbornice za arhitekturo in prostor in predavatelj na Fakulteti za arhitekturo:

Rad bi pokomentiral povedano, dobronamerno in v smeri, da skušamo poiskati neke solucije tako na metodološki ravni, torej kako se te problematike lotevati. Torej ne samo na primeru Dutovlje, ampak širše, kraške vasi. Zanima nas Slovenija v vseh svojih raznolikostih krajih.

Zdaj, če ostanemo tu. V 90-ih letih smo delali različne delavnice v različnih krajih od Bovca do Prlekije, in smo svetovali občinski upravi ustanovitev neke vrste »projektne sveta«, odprtega in interdisciplinarnega. Čeprav to ni bilo zapisano v zakonodaji, torej smo šli preko tega ali znotraj tega. Par let je to zelo dobro delovalo: predstavniki iz Občine, stroka s prostorskega oddelka, mi svobodni arhitekti, krajinski arhitekti, ekologi, ekonomisti. Za vsako temo, ki je bila relevantna za razvoj kraja, šli v diskusijo in debato. Vsak projekt, ki je prišel na mizo, smo ga pregledali, ga natančno in celovito proučili, in se potem odločili ali ja ali ne. Kaj so njegove dobre in kaj so njegove slabe strani oz. kako to reševati. Potem so nas čez par let ukinili, ker je navsezadnje odvisno kakšna je konstalacija v politiki, saj ji ni bilo v interesu, da se to zelo zakomplicira s toliko ljudmi. Saj obstajajo bližnjice. Država je skušala narediti nekaj v tej smeri, pa se tudi ni izšlo. Avstriji imajo te projektne svete nekoliko drugače, vendar v vsaki vasi oz. skupnosti, ker mora biti vključena lokalna skupnost. Skozi to sito se to precedijo najpomembnejši projekti. Javni prostor, javne stavbe, prometne rešitve morajo biti observirane celostno. To bi bil en način, konkretno za Dutovlje, kot je predlagal gospod Jurc. Seveda, Občina, Krajevna skupnost in potem strokovnjaki z delavnicami, ki rezultirajo na strokovnih podlagah. Te strokovne podlage so osnova tudi v sodelovanju z ZVKD, da ko prideš v kraj in načrtuješ, da nisi ponovno presenečen: »Oh, zdaj je država dala denar za ceste, dajmo čim hitreje, ker se nam mudi.«

Da so osnove pripravljene. Tisto, kar je najbolj vredno čuvamo in lahko reinterpretiramo do neke mere, kjer pa je več odprtega pa se da drugače. Kar se tiče prometnih projektov, prometna logika in mentaliteta je drugačna od nas »prostorcev«, ki želimo celostno zaobjeti projekt. Ampak, oni zelo tehnično ozko gledajo: robniki, profili, varnost... to je bistveno premalo. To se deloma manifestira tudi v Dutovljah in v katerem drugem kraju po Sloveniji, skozi krožišča v vsako slovensko vas itn.

Tu bi morala stroka stopiti skupaj. In to je res kar je povedal Stojan Lipolt in kar je župan povzel, če bomo imeli 10 arhitektov bomo imeli 10 rešitev. Vendar stvari niso tako enostavne in jih ne moremo zreducirati zgolj na to poljudnost: »Kdor pride bo pač tako naredil.« Obstajajo bistvene razlike med arhitekti, ker je to disciplina, ki se dotika senzibilnosti in dolgoletnih izkušenj in vstopa v polje umetnosti. Zato imamo navsezadnje Plečnika in Fabianijsa. Dobite lahko od arhitektov zelo banalno, hitro rešitev, rutinsko, cestarsko. Lahko dobite vrhunske.

Eden od načinov je, da vsaj za ta jedra, ki so izjemna, povabite tri time: eden je društvo arhitektov, znani projektanti in trije naredijo preveritev ideje, kar zelo malo stane. Dobite jasno nalogo, smernice od ZVKD, od vas, prebivalcev in potem lahko med njimi tehtate. Mora biti nek proces preverjanja participacije, že pred tem.

Tudi projektanti so pred težko nalogo. 2 meseca imaš časa, reši to, ker imamo sedaj denar. DRSI žal nima te senzibilnosti, njih ne briga kako si bo kraj rešil to problematiko.

Zdaj slišim, da se v Tomaju obeta nekaj podobnega. Cesta gre skozi, širitve profilov, premiki zidov, sprememba postajališča. Je treba pred tem preveriti ali je to res potrebno. Ali obstaja možnost za neko razbremenilno cesto? Kaj bi to pomenilo? Moramo imeti dovolj časa, da pretehtamo? Dovolj časa, da se odločimo, na način, da naredi najmanj škode, da uniči najmanj te identitete. To se bo še financiralo iz strani države, evropska sredstva bodo na voljo. Bolje je biti pripravljen in imeti kvalitetne predloge. Dobro je vedeti, kdo si bo vzel čas in senzibilizirano odgovoril na izzive, kako uskladiti tehnične parametre prometa, s katerim danes živimo in javnega prostora, ki mora ostati v človeškem merilu, taktilni, ozelenjeni, z urbano opremo, ki je kvalitetna, ki ni preagresivna, je diskretna. Pred tem pa moraš poznati naravo, kako vas deluje, kje se srečujejo ljudje. Zato pa rabimo stik z vami. Ne moremo prileteti kot kometi in preliti na papir. Moramo se z vami pogovarjati, vas slišati in potem mi to transformiramo in damo tri variacije na to temo. In potem se spet pogovarjamo. To je dialog dokler se ne izkristalizira do ravni, da smo vsi zadovoljni.

Milena Marega, arhitektka:

V načrtovalski proces je treba vključevati prebivalce. To je bilo premalo poudarjeno. Prvič že na tej ravni, kaj dojemajo kot vrednote, kaj dojemajo kot potrebe.

Matej Perčič, arhitekt, predavatelj na Višji strokovni šoli za oblikovanje kamna:

V diplomu sem se veliko ukvarjal s kamnom. Takrat konkretno so bili tukaj veliki izzivi, ko so prišli veliki investitorji in hoteli v enih vaseh sezidati ene soseske. Kot lokalna oseba, poznaš lokalne projektante, za ta projekt konkretno, ki je omenjen. Poznaš ozadje in imaš eno širše mnenje. Zagotovo bi lahko rekel, kot je že predlagal gospod Antoni, da bi večja količina kamna marsikaj rešila. Tu bi bilo danes bistveno manj ljudi, če bi se to zgodilo.

Sem kakšno leto mlajši od večine strokovnih kolegov, mene tudi zanima, kaj smo dobili od prej in kako bo naprej. Konkretno, nas čez pol leta čaka trikratnik cene elektrike. Vse strehe po novem bodo prekrite z elektrarnami. Ta tematika se v nobenem aktu še ne pojavlja.

Obstajajo slike 130 – 140 let stare, na katerih so hiše. Korčaste kritine skoraj ni. Obstajajo slamnate strehe in obstajajo par kamnitih. Videl sem fotografije treh vasi in mogoče je bilo kje drugače. Tudi dediščina se z leti spreminja. Bolj kot da sedaj kritiziramo, imamo kakšno stvar kot nalogo tudi za naprej. Hvala.